

DISLALIYANI BARTARAF ETISHDA LOGOPEDIK TA'SIR METODIKASI

Mo'minova Zarina Nurullo qizi

*Qashqadaryo viloyati Shahrisabz shahar
15-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi.*

Annotatsiya: Nutqiy aloqa jarayonida kishilar fikr almashadilar va bir-birlariga ta'sir etadilar. Ushbu maqolada dislaliyani bartaraf etishda logopedik ta'sir metodikasi haqida so'z borgan.

Kalit so'zlar: fonetik, leksik va grammatik vositalar, nutq a'zolari, artikulyatsiya, grammatik vositalar, dislaliya.

АННОТАЦИЯ: В процессе речевого общения люди обмениваются идеями и влияют друг на друга. В данной статье рассказывается о методе логопедического воздействия при устранении дислалии.

Ключевые слова: фонетика, лексико-грамматические средства, части речи, артикуляция, грамматические средства, дислалия.

Abstract: In the process of speech communication, people exchange ideas and influence each other. This article talks about the method of logopedic influence in the elimination of dyslalia.

Key words: phonetic, lexical and grammatical means, parts of speech, articulation, grammatical means, dyslalia.

Nutq faqat inson uchun xos bo'lgan alohida va yuqori darajadagi aloqa shaklidir. Nutqiy aloqa til orqali amalga oshiriladi. Til — bu fonetik, leksik va grammatik vositalar tizimidir. Gapiruvchi o'z fikrini bayon etish uchun zarur so'zlarni tanlaydi, ularni til grammatikasi qoidalariga asoslanib bog'laydi va nutq a'zolari artikulyatsiyasi orqali talaffuz etadi. Odam nutqi tushunarli va ma'noli bo'lishi uchun nutq a'zolarining harakatlari aniq va to'g'ri bo'lishi kerak. Shu bilan birga bu harakatlarni maxsus ixtiyoriy kuch ishlatmasdan ro'yobga chiqarish mumkin bo'lgan avtomatik bo'lishi lozim. Aslida ham xuddi shunday bo'ladi. Talaffuz buzilishlarni bartaraf etish uchun logopedik ta'sir lozim. Logopedik ta'sirning asosiy maqsadi, nutq tovushlarini to'g'ri shakllantirishdir. Nutq tovushlarini to'g'ri tiklash uchun bola quyidagilarni bilishi lozim:

nutq tovushlarini bilishi va ularni idrokida aralashtirib vuborishi kerak emas;

bir tovushni ikkinchisidan akustik belgisi bo'yicha ajrata bilishi;

normal talaffuz qilingan tovushdan noto'g'ri talaffuz qilingan tovushni ajrata bilishi;

o'zi talaffuz qilgan tovushni eshitib nazorat qila bilishi va sifatini baholashi;

tovushni normal effektini akustik effektini hosil qiuuvchi artikulatsion holatni bajara olishi;

nutqning hamma turlarida tovushlardan o 'rinli foydalanishi lozim.

Logoped bolani to'g 'ri talaffuzga o 'rgatishi uchun nihoyatda samarali yo'l topishi lozim. T o'g'ri tashkil qilingan logopedik ish dislaliyaning boshqa turlarida ham samarali natijaga erishadi. Mexanik dislaliyaning bir qancha hollarida logopediya va tibbiyotning birgalikda yondashishi natijasida samarali muvaffaqiyatlarga erishiladi. Logopedik ta'sirning muvaffaqiyatli shart-sharoitlari talaffuzdagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun yaxshi sharoitlar yaratib beradi:

logopedning bola bilan em otsional kontakti;

mashg'ulotlarni qiziqarli shaklda tashkil qilish va charchashga yo'l qo'ymaydigan ish tizimida olib borish.

Logopedik mashg'ulotlar haftasiga uch marta muntazam ravishda o 'tkaziladi. Ota-onalar bilan birgalikda uy sharoitida ham mashg'ulotlar o 'tkazilishi lozim (logoped topshiriqlari asosida). Mashg'ulotlarni har kuni (kuniga 2—3 marta) 5—15 minutdan o 'tkazish lozim.

Talaffuzdagi nuqsonlarni bartaraf etish uchun didaktik materiallardan keng foydalaniladi. Talaffuzdagi kam chiliklarni bartaraf etish m uddati bir qancha faktorlarga bog'liq: nuqsonning murakkablik darajasiga, bolaning yosh va individual xususiyatiga, mashg'ulotning muntazamligiga, ota-onalar tom onidan beriladigan yordamga. Oddiy dislaliyada mashg'ulotlar bir oydan uch oygacha, murakkab dislaliyada esa uch oydan olti oygacha o 'tkaziladi. Maktab yoshidagi bolalarga qaraganda, bog'cha yoshidagi bolalar talaffuzdagi nuqsonlar qisqa muddat ichida bartaraf etiladi, katta maktab yoshidagi bolalarga qaraganda esa kichik maktab yoshidagi bolalarda tezroq bartaraf etiladi. Logopedik ta'sir bosqichma-bosqich am alga oshiriladi, har bir bosqichda logopedik ta'sir umumiy maqsadiga qarashli bo'lgan aniq pedagogik masala yechiladi.

Bolaning nutqi kattalar nutqi asosida rivojlanib boradi. Nutqining to'g'ri shakllanishi atrofdagilar nutqiga, nutqiy tajribaga, to'g'ri nutq muhiti va ta'lim-tarbiyaga bog'liq.

Nutq tug'ma qobiliyat emas, balki hayot davomida bolaning jismoniy va aqliy rivojlanishi bilan parallel ravishda shakllanib boradi. Logoped, mashg'ulot davomida, bola kerakli tovushni talaffuz qilish uchun to'g'ri vaziyatni egalladimi, yo'qm i tekshiriladi. Buning uchun logoped boladan

to'g'ri vaziyatni egallagan holda nafas chiqarishini (qattiq puflashni) so'raydi. Kuchli nafas chiqarish natijasida intensiv shovqin hosil bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, nutq buzilishlarini o'rganish, tushunish uchun bola nutqining normal rivojlanish yo'lini, bu jarayonning o'ziga xos xususiyatlarini, nutqning muvaffaqiyatli shakllanishida katta rol o'ynovchi sharoitni bilish lozim. Bundan tashqari bola nutqining rivojlanish davrlarini aniq bilish zarur. Bu esa nutqning rivojlanishi jarayonidagi u yoki bu kamchiliklarni o'z vaqtida bilish va aniqlash uchun kerak bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – T.:O'zbekiston, 2020 yil, 23 sentyabr.
2. Ayupova.M.Y. —Logopediyall O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti Toshkent – 2007.
3. Ayupova.M.YU —Korreksion ishlar metodikasill Ma'ruza matni .T-2001y,
4. L.I. Belyakova, YE.A. Dyakova —Logopediya Zaikaniyell xrestomatiya - Eksmo-Pressll, 2001.